
МОРОЗ В.В.,

кандидат педагогічних наук,
НПЦ «Академія мистецтва
краси», м. Київ

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО КОНКУРЕНТОЗДАТНОГО ФАХІВЦЯ ЯК СКЛАДОВОЇ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуто педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога як складової його професійної підготовки.

Ключові слова: професійна підготовка, конкурентоздатний фахівець, майбутній педагог, університет.

В статье рассмотрены педагогические условия развития творческого потенциала будущего педагога как составляющей его профессиональной подготовки.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, конкурентоспособный специалист, будущий педагог, университет.

In the article the pedagogical conditions for the development of creative potential of the future teacher as a part of his training.

Keywords: training, competitive specialist, future teacher, university.

Постановка проблеми. Основним орієнтиром модернізації системи освіти в цілому в Україні стає формування освіченої, креативної, конкурентоздатної особистості фахівця, котра володіє здатністю саморозвиватися.

З огляду на це виникає потреба у забезпеченні державою підготовки кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, про що наголошується в

Національній доктрині розвитку освіти в Україні. Інтенсивно зростає підвищення попиту на педагогічних працівників, які спроможні виконувати свої професійні обов'язки на високому рівні і знаходити найбільш ефективні способи вирішення завдань формування компетентностей учнів, значно актуалізує проблему дослідження. А тому у вищому навчальному закладі набуває подвійного значення вико-

ристання інноваційних методів і форм навчання: по-перше, творчий стиль діяльності викладачів спеціальних дисциплін значно стимулює розумову активність студентів, розвиває в майбутніх учителів якості творчої особистості, поглиблює мотивацію їхньої діяльності; по-друге, вчителю, який сам пройшов шлях творчого навчання, набагато легше сприйняти та зрозуміти творчий стиль діяльності, успішно реалізовувати його в педагогічній роботі з розвитку творчого потенціалу учнів.

Проблема підготовки педагогічних кадрів, розвитку їх важливих творчих здібностей, якостей, умінь, стилю мислення, діяльності привертала увагу відомих педагогів (Г. Ващенко, Г. Скворода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.). У працях учених визначаються напрями, що відображають окремі аспекти проблеми дослідження: питання сучасних тенденцій розвитку педагогічної теорії та практики професійної підготовки вчителів (В. Андрущенко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Кічук, Н. Кузьміна, Т. Люріна, Н. Нічкало, В. Огнев'юк, О. Олексюк, С. Сисоєва та ін.); діяльнісно-системного підходу до творчого розвитку суб'єкта (Г. Костюк, В. Давидов, О. Леонт'єв, А. Маслоу, С. Рубінштейн); сутності особистості, її становлення та розвитку (Б. Ананьєв, І. Бех, Л. Виготський та ін.); дидактичних ідей розвивально-творчого підходу до процесу підготовки майбутніх педагогів (В. Орлов, Т. Рейзенкінд, О. Ростовський, Р. Серьожникова та ін.); вивчення творчої особистості, її потенційних можливостей, здібностей, властивостей, характерних рис (Б. Ананьєв, М. Бердяєв, І. Маноха, В. Рибалка та ін.); психології сприйняття (Л. Виготський, В. Медушевський, В. Моляко Я. Пономарьов та ін.); дослідження компетентнісного підходу в сучасній мистецькій освіті та ефективних шляхів і методів розвитку творчої особистості в умовах естетико-культурологічної діяльності (О. Дем'янчук, А. Лебедева, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Нагорна, Г. Па-

далка, Л. Хлебнікова та ін.).

Водночас проблема розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів залишається актуальною і потребує поглибленого вивчення.

Суперечності між традиційним розумінням розвитку творчого потенціалу як інтегративної основи фахової підготовки майбутніх учителів і відсутність теоретично обґрунтованих педагогічних умов, спрямованих на здійснення означеного процесу; актуальність, соціальна та професійна значущість розвитку творчого потенціалу особистості педагога і необхідність його вирішення у вищому навчальному закладі зумовили логічно-змістову спрямованість дослідження.

Мета статті полягає у розкритті особливостей розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога в умовах вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Розробляючи програму і методику експериментальної роботи, ми припустили, що ефективність розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога підвищиться за таких педагогічних умов: створення «єдиного простору» співтворчості студентів та викладачів в аудиторній та позааудиторній діяльності на основі особистісно зорієнтованого підходу, врахування мотиваційної сфери майбутнього вчителя; впровадження в навчальний процес вищого навчального закладу науково обґрунтованої моделі розвитку в майбутнього фахівця творчого потенціалу як «системоутворювальної здатності переборювати вплив старого досвіду, що стримує процес продукування якісно нових елементів дійсності» [4, 282-283].

Визначаючи педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога як конкурентоздатного педагога, ми дотримувалися думки, що він – «завжди активна, творча особистість» [3, 42]. При цьому звертали увагу на джерело творчої активності людини як на інформаційно-енергетичний обмін, що здійснюється внаслідок

біоенергетичного, психоенергетичного, інтелектуально-інформаційного й мотиваційно-діяльнісного потенціалів людини, оскільки творчий потенціал людини є цілісною універсальною якістю, змістовна визначеність якої виявляється в творчій діяльності завдяки збагаченню матеріально-духовних цінностей та саморозвитку і самореалізації особистості, що неможливо без збагачення фізичних, психологічних і духовних ресурсів [5, 258-263].

Нами проаналізовано плани з навчальних дисциплін, які, на нашу думку, мають можливості як для творчого розвитку особистості загалом, так і для розвитку творчого педагогічного потенціалу вчителя музики, зокрема, як конкурентоздатного фахівця. За В. І. Бондарем, конкурентоздатність визначається як стійка особистісна властивість свідомо і творчо реалізувати професійну компетентність [1, 42].

З циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки було обрано програми з таких предметів як «Українська та зарубіжна культура», «Етика», «Естетика», «Українознавство».

Зазначимо, що програма курсу «Українська та зарубіжна культура» посідає своєрідне місце і в системі вищої педагогічної освіти й виховання нової інтелігенції України, оскільки культура є системою, що інтегрує в собі різноманітні аспекти суспільної діяльності, формує самовиявлення людини. Саме ця навчальна дисципліна дозволяє ознайомити майбутніх учителів музики з багатьма галузями культури та безпосередньо такими, як українське та зарубіжне мистецтво, етнографія, матеріальна культура, історичні форми культурно-освітньої діяльності, розвиток наукового знання в системі духовних цінностей тощо. На нашу думку, в процесі поглибленого вивчення матеріалу (проведення семінарів, колоквиумів, виконання індивідуальних науково-дослідницьких завдань, написання рефератів, підготовка наукових доповідей та ін.) бажано розкривати питання культуроло-

гічних творчих процесів, що сприяло б розумінню студентами значення творчого розвитку в майбутній професійній діяльності.

Курс «Етики» – один з найважливіших предметів гуманітарного циклу. Його мета полягає у формуванні етичної культури майбутніх спеціалістів у галузі педагогіки. Як один із головних складників внутрішньої культури особистості, етика, як і естетика, не можуть визначатися як просто науки, як просто систематизовані і структуровані знання, що існують цілком об'єктивно, незалежно від людини і може зовсім ні до чого її не зобов'язувати. Як філософські дисципліни ці науки визначаються як науки жити, мистецтво жити гідно і розуміти прекрасне.

У сфері художньо-мистецької творчості закладено підґрунтя для розвитку духовно-творчого потенціалу особистості, що уможливило його реалізацію на основі мистецтва і духовності та моралі, мистецтва й етики та естетики, адже духовно-моральна, етично-естетична проблематика становить важливу частину змісту творів музичного мистецтва.

Розглядаючи основні естетичні категорії, художньо-образну систему мистецтва, історичні закономірності художнього розвитку, курс „Естетики” впливає на розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів.

Курс «Українознавство» допомагає студентам пізнати і зрозуміти велич нашої народно-традиційної культури, її духовність, одвічний гуманізм. Курс має на меті подати основні відомості з етнографії українського народу, розповісти про його походження, процес формування, розселення, характерні риси його побуту, галузі традиційної, матеріальної та духовної культури, що визначають його як окремий самобутній етнос, розглядає загальні звичаї та обряди, календарно-побутову обрядовість (обряди зимового, весняного, літнього, осіннього циклу) на цій автентичній основі започаткувався роз-

виток музично-пісенної творчості особистості.

З циклу професійно-орієнтованої (професійної та практичної) підготовки, з нормативної частини професійно-педагогічної підготовки ми виділили такі предмети як загальна психологія, вікова та педагогічна психологія, педагогіка, основи педагогічної майстерності, деонтологія.

Значення психології для підготовки фахівців непсихологічного профілю пояснюється її місцем в системі людських знань. Вона (психологія) посідає чільне місце серед гуманітарних та негуманітарних дисциплін. Психологія розкриває місце людини в соціальній групі, світі в цілому, сприяє пошукові життєвого смислу. Разом з цим вона має значення для інших наук: педагогіки, лінгвістики, логіки, музики, образотворчого мистецтва, хореографії тощо. Психологія в системі наук виступає як джерело пояснення їх формування та розвитку. Маючи важливе світоглядне значення, психологія є основою виховної роботи, даючи засади розвитку індивідуальності, формуванню особистості, вихованню життєво активної людини.

Курс загальної психології у контексті нашого дослідження допомагає майбутнім учителям зрозуміти і розкрити сутність таких понять як уява (уява і творчість), почуття (психологічні теорії емоцій), діяльність (основні види діяльності – гра, навчання, праця), індивідуальний стиль діяльності та професійна придатність, особистість (теорії особистості), здібності (природа здібностей, структура спеціальних здібностей, проблема обдарованості дітей), увага (види, властивості, розвиток і виховання уваги), відчуття (природа відчуття, рецептори і аналізатори), сприймання (основні властивості, класифікація сприймань).

Для досліджуваної нами проблеми бачиться важливе твердження з точки зору педагогічної психології щодо того, що навчання – двосторонній процес, який здійснюється вчителем

(викладання) і учнями (учіння). Процес навчання – це мистецтво створювати і стримувати стимули з тим, щоб викликати і відвертати ті чи інші реакції. Процес учіння – це сукупність реакцій на різні ситуації (стимули). Серед типів учіння ми виділяємо сенсорне учіння – цілеспрямований розвиток сенсорних процесів: відчуття, сприймання, уявлення. Вікова і педагогічна психології характеризує процес педагогічної діяльності, визначає такі поняття як педагогічний талант, педагогічні здібності, педагогічні якості, педагогічний такт тощо.

Суттєве місце в курсі предмета «Педагогіка» займає проблема нової парадигми виховання, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, особистісно-розвивального підходу, проектування інтелектуального, соціального, духовного та творчого розвитку особистості.

Історичний досвід і спеціальні дослідження показали, що мистецтво, яке впливає і на психіку, і на фізіологію людини, може викликати позитивні і негативні емоції, заспокоювати і, навпаки, збуджувати. Саме тому за всієї різноманітності напрямів освітньо-виховної роботи в сучасній школі з більшим наполяганням утверджується теза про важливість розвиненості творчого потенціалу вчителя, про значення його для розвитку творчого потенціалу дитини (мислення, уява, увага, пам'ять, воля тощо), для виховання емоційного відгуку, душевності, морально-естетичних жадань, ідеалів, тобто для формування всебічно розвинутої, гуманної особистості.

Реформування освітньої галузі України передбачає насамперед підвищення рівня професійної майстерності кожного вчителя. Оскільки педагогічна майстерність розвивається в педагогічній діяльності, то і її формування відбувається у процесі безпосередньої педагогічної практичної дії. Підготувати студентів до цієї дії і покликане вивчення курсу «Основи педагогічної майстерності». Мета курсу – підготовка студентів до творчо

активної педагогічної діяльності, з використанням у її процесі усіх здобутих під час навчання у вищому навчальному закладі знань, умінь та навичок, узагальнюючи передовий педагогічний досвід, систематично розв'язуючи педагогічні задачі та вирішуючи педагогічні ситуації, що необхідно для подальшого здійснення ефективного навчально-виховного процесу.

Процес вивчення курсу «Основи педагогічної майстерності» передбачає оволодіння знаннями: сутності педагогічної майстерності, основ педагогічної техніки, сутності педагогічного спілкування, основ педагогічного мовлення, театральної педагогіки, творчого задуму уроку, елементів передового та класичного педагогічного досвіду; уміннями: розв'язувати педагогічні задачі, вирішувати педагогічні ситуації.

З циклу професійно-орієнтованої (професійної та практичної) підготовки вчителя музики, ми розглядаємо предмети, що мають об'єктивні можливості у формуванні творчо-педагогічних умінь у майбутніх учителів і які безпосередньо впливають на розвиток їх творчого потенціалу. До таких предметів ми віднесли «Педагогічну майстерність», «Ритміку і хореографію», «Методику музичного виховання», «Українську народну музичну творчість».

Творча діяльність майбутнього вчителя індивідуальна і відбиває своєрідність конкретної особистості, хоча й має загальні особливості, характерні для творчості. Вона включає: комплексне варіативне використання теоретичних знань і практичних умінь; бачення нової проблеми в знайомій ситуації, її розв'язання різними шляхами; самостійне комбінування і перетворення відомих способів діяльності в нові; творче використання різних поєднань засобів і прийомів навчання й виховання; визначення в певних випадках нових способів розв'язання педагогічних завдань.

Оптимізації розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів значною

мірою сприяє впровадження кредитно-модульної системи підготовки.

Як відомо, система освіти від початкової до вищої школи має великі можливості для розвитку творчого потенціалу особистості. Було експериментально доведено, що здібності до самостійного творчого мислення, творчої діяльності не є стороннім ефектом процесу засвоєння знань, не виникають самі по собі. Навпаки, формування творчих здібностей потребує особливої уваги, додаткових педагогічних впливів і напруги, оскільки правильна організація життя і середовища є найкращим стимулом творчості, сприяє виникненню потреб і уможливорює творчість особистості [2, 39–57].

Висновки. 1. Проблема розвитку творчого потенціалу майбутнього конкурентоздатного педагога в умовах вищих навчальних закладів актуалізується соціальним замовленням суспільства на виховання аксіологічно зорієнтованої, духовно багатой, гармонійно розвиненої особистості. Зі вступом молодшої людини у глобалізований, динамічний світ, у відкрите суспільство в умовах засилля масової культури, низькопробного мистецтва особливої ваги набувають дієво-творчі підходи до розвитку творчого потенціалу особистості.

2. З'ясовано, що розвиток творчого потенціалу майбутнього педагога – це цілісна, багатоструктурна система, що відповідає меті, принципам і завданням, спрямованим на забезпечення розвитку внутрішніх передумов особистості до творчості, творчих якостей та підготовки його до самореалізації в обраній професії.

3. Важливість показників кожного з критеріїв (когнітивний, сенситивний, креативний), спрямованих на визначення рівня розвиненості творчого потенціалу особистості, полягає в урахуванні емоційно-почуттєвого, творчо-інтелектуального, креативного, практично-діяльнісного розвитку майбутнього фахівця, виявленні рівня володіння студентами набутими зна-

ннями, вміннями та навичками у творчому професійному зростанні.

4. Ефективними педагогічними умовами розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога є: створення освітньо-культурного розвивального середовища та "єдиного простору" співтворчості студентів і викладачів в аудиторній та позааудиторній діяльності на основі особистісно зорієнтованого підходу, врахування мотиваційної сфери майбутнього вчителя та природи педагогічної діяльності; впровадження в навчальний процес вищого педагогічного навчального закладу спецкурсів за вибором, котрі включають нові інтегративні методи роботи на основі єдності мотиваційно-ціннісного, інтелектуально-логічного,

емоційно-почуттєвого, комунікативно-емпатійного та діяльнісно-творчого компонентів; методично доцільний добір форм, методів творчо-педагогічної підготовки.

5. Підвищення рівня ефективності розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога уможливлється завдяки впровадженню у практику професійної підготовки майбутніх педагогів новітніх технологій навчання, інноваційних методів, прийомів і форм організації навчально-виховної діяльності.

Подальшого розроблення потребують проблеми підготовки педагога до розвитку творчого потенціалу школярів у навчальній і позаурочній діяльності в системі неперервної педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар В. І. Конкурентоздатність педагога як складова його професійної компетентності / Володимир Іванович // Почат. школа. – 2008. – № 7. – С. 22–23.
2. Выготский Л. С. Творчество и воображение в детском возрасте / Лев Семенович – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
3. Люріна Т. І. Педагогічні технології підготовки майбутнього педагога до управлінської діяльності : навчально-методичний посібник / Таніта Іванівна. – Мелітополь: Видавничий центр МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – 102 с.
4. Маноха І. П. Психологія потаємного „Я”. / Маноха Ірина Петрівна. – К. : Поліграфкнига, 2001. – 448 с.
5. Нечепоренко Л. С. Методологія та ідеологія онто-інвайронментального формування особистості вчителя : [збірник наукових праць] / Л. С. Нечепоренко // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: матеріали республіканської наук.-практ. конф. – Ч. 1. – К., 2001. – С. 258–263.